

SOPRONI ARCOK

TURBULY ÉVA

A megélt történelem. Perlaki
Ferencné Karner Éva 20. százada
I. rész „Amikor én kicsi voltam”

*„Az ország történelme a családi történetekből rajzolódik ki.”
Ludmilla Ulickaja*

Csaknem 10 éve ismerem Perlaki Ferencné, Karner Évát, akivel számos beszélgetést folytattunk a két háború közötti Sopron hétköznapjairól, a fiatal lányként átélt háborús évekről, találkozásáról Mécs László költővel, az ausztriai beilleszkedés nehézségeiről 1956 után, vagy éppen a páneurópai piknik személyesen is megélt történéseiről. Éva néni 98. évében is megőrizte szellemi frissességét, nyitottságát. Úgy tud mesélni gyermekkorra városáról, hogy a hallgató/olvasó előtt megelevenednek az akkori utcák és emberek, személyes élményként éljük át a vele történeteket. Ebben az interjúban elsősorban az ősokról, a gyermekkor helyszíneiről, az otthoni szokásokról és az iskoláiról faggattam.

1924. március 18-án született a Jégverem utca 4-ben, első gyermekként, Karner Évaként. Mesélj a szülőkről, nagyszülőkről.

Az 1800-as évek végén jött a nagyapám, Karner Máttyás Sopronba, ahol egy üveg és porcelánkereskedést alapított 1898-ban. Ez az üzlet az Oroszlán gyógyszertár mellett állt a Várkerület 28. alatt.

Pontosan honnan érkezett?

Nagymartonból, ahol a dédnagyapám üvegiparosként dolgozott három fiúval. Kettő közülük az üveges, a harmadik a festő hivatást választotta. Hárman nem tudtak megélni egy szakmában ebben a kisvárosban, így a nagyapám bejött Sopronba és megalapította az üzletet. Sajnos nagyon fiatalon halt meg, 1914-ben. Középfül-gyulladását kapott, amit abban az időben nem tudtak meggyógyítani. Édesapám, aki a nevet és a szakmát is továbbvitte, 1900-ban született, 14 évesen maradt árván. A nagyapapa halálakor már a Jégverem utca 4-ben laktak, egy részházban. Otthon németül beszéltek, de tudtak magyarul. Az akkori beosztás szerint apámnak az utca végén álló pflaszter iskolába kellett volna járnia – az volt akkor a németül beszélő gyerekek iskolája, de nagyapapa a Petőfi téri magyar iskolába íratta be. Így egyformán beszélt mindkét nyelven. Három éves koromig én sem tudtam egy szót sem magyarul, a két nagymamám németül beszélt otthon. Karner nagymama, született Schimetits Marianna mindig fekete ruhában járt, nagyon szépen volt felöltözve, és úgy hívott engem, hogy „Goldkind”. Idővel megszoktam, hogy a tágabb környezetemben sokan beszélnek magyarul, így észrevétlenül kétnyelvű lettem.

Mi lett az üzlettel a családfő halála után?

Apukám a Széchenyi reáliskola negyedik osztályát végezte éppen. A nagypapa kívánsága az volt, hogy a felső kereskedelmiben folytassa a tanulmányait. Itt német és francia levelezést is tanult, aminek később nagy hasznát vette. A kereskedelmi iskola fele zsidó volt, köztük nagyon okos emberek. Sajnos, sokakat elvittek negyedszázad múlva. A keresztény osztálytársak közé tartozott Schneeberger húsgyáros fia, Nándor, vagy a későbbi temetkezési vállalkozó, Bratranek András. Nagyon rétegzett volt a társadalom, de nem volt gyűlölködés, mindenki tudomásul vette a másik létét, felfogását. Különböző társadalmi körök voltak, amelyeknek a tagjai néha találkoztak egymással. Ezt az üzletben, ahol később én is dolgoztam, gyakran megtapasztaltam. Ott mindenkivel találkoztam, különböző társadalmi csoportokhoz tartozó emberekkel. Ezek persze üzleti jellegű találkozások voltak. Apukám tanulmányai alatt az üzletet a mamája és annak testvére vezette, kevés sikerrel. A körülmények kedvezőtlenek voltak a háború miatt, de nem is értettek hozzá. Így apám 1918-ban leérettségizett, de nem az üzletbe lépett be, hanem elment a vasútra dolgozni, a forgalmi irodába.

Éppen a legnehezebb időkben!

Mesélte, milyen borzasztó volt akkoriban az állomáson dolgozni. Jöttek a katonavonatok, toprongyos, piszkos, megkeseredett emberekkel. Egyszer, amikor apu felszállt a vasúttól a kaszinó felé tartó villamosra, egy csoport nagy hanggal ordítózni, lövöldözni kezdett. Mindenki megijedt, a villamos megállt, ő a többiekkel együtt bebújt az ülés alá. Ott várták meg, amíg a feldühödött horda elrohant a villamos mellett a város felé. Azt mondta, ilyen jeleneteket filmen sem lehetne így megrendezni. Kemény idők voltak!

Azután következett a Tanácsköztársaság. Egy alkalommal Kun Béla és Szamuely Tibor lejött ellenőrizni a Déli vasútra, ahol dolgozott. Mikor az alkalmazottak meghallották, hogy jönnek – nagyon rossz hírük volt – elmenekültek, ő maradt csak egy zsidó kollégával. Amikor megérkeztek, elég határozottan intézkedtek, de végül nem lett bajuk. Apám és ez a bácsi életük végéig jóban voltak, nem jut eszembe most a neve. Kunék azután megálltak és valahol Szentmiklós körül – nem tudom melyik helységben – felakasztották az ott lévő őrt és annak a gyerekét. A papámék erről nem tudva kiutaztak ellenőrizni a síneket, és ott lógott az a tisztességes, rendes ember, meg a gyereke felakasztva. Soha nem tudta elfelejteni!

Apám egy ideig még a vasútnál maradt. Néhány év múlva átvette a családi vállalkozást, de előtte rövid ideig a Jehn patikában dolgozott. Ott vette az első fényképezőgépét, ami akkoriban nagy újdonságnak számított! Jehn a háború után kezdett el fotózással, majd fotócikkek kereskedelmével foglalkozni, a patikában árusította a fényképezőgépeket. A papám nagyon szeretett fotózni, később engem is bízottatott rá.

Rövidesen a családalapítás ideje is elérkezett, 1924. március 28-án születéll.

A házasságkötésre 1923-ban került sor, osztálytársa nővérét, Eisner Irmát vette el édesapám. Ekkortájt vette át a rosszul menő üzletet is. Apósa a Déli Vasút pályamestere volt,

1. kép. Perlaki Ferencné Karner Éva 2019-ben. Turbuly Éva fotója.

anyai dédpapám a nagymartoni állomáson dolgozott. A nagymama 10 gyereket szült, kilencet nevelt fel. Az egyik fiú a kereskedelmiben érettségizett, ahol a papám. Ő is a vasúton dolgozott, így ismerkedtek meg a szüleim. Komoly családi problémát jelentett, hogy a nagymama szigorú katolikus volt, anyukám pedig evangélikus. Ez nem tetszett a nagymamának, feszült volt a viszonyuk. Annyira ment a dolog, hogy a szüleim fogták magukat – nem mesélték el, de tudom a részleteket –, elmentek Máriazellbe és ott megesküdtek. Családi hagyománnyá vált, hogy a házassági évfordulójukat minden évben ott ünnepeltük meg. (1. kép)

Édesapádnak hány testvére volt?

Öten voltak, ő egyedül fiú. A legidősebb lány elkerült a városból, a középső kettő tbc-ben halt meg. Vizes volt a Jégverem utcai ház, talán ez is közrejátszott a betegségük kialakulásában. A negyedik lány utódai ma is Sopronban laknak. Kisgyerekként arra emlékszem, hogy egyszer az udvaron nagy sikoltozás támadt, egy lavórban valaki vért hozott ki. Nekem annyit mondtak, hogy Lujza néni nagyon beteg. Szanatóriumba küldték a nővéreket, az egyiket Budakeszire, a másikat Bécsbe, jelentős költséggel. Végül mégis meghaltak, 25, illetve 18 évesen. A fiatalabb volt a papa kedvenc testvére, jóságos, édes gyermek. Öreg korában is emlegette.

Ti hányan vagytok testvérek?

Az öcsém, ugyancsak Mátyás 1931-ben született, sajnos nagyon fiatalon, 51 éves korában halt meg. Hét évvel volt fiatalabb nálam, mivel az orvos nem javasolta anyukámnak egy újabb gyerek vállalását. A leszármazottai ma is Sopronban élnek.

Mivel foglalkozott pontosan a családi vállalkozás?

Épületüvegezési munkákat végeztek, amit versenyeztetés révén nyertek el. Övüké volt az evangélikus teológia, a Lóver szálló, a főposta jelentős része. Az üzletben a drága porcelánok és üvegkristályáruk mellett használati cikkeket, háztartási edényt, poharakat, tányérokat, dunsztos üvegeket, petróleumlámpát, valamint a hozzá tartozó kellékeket, például cilindert is árultak. A háború utáni nyomott években a túlélést segítette, hogy kirakodtak az országos vásárokon. Kör alakú állványokon kínálták az áruikat, többek között éjjeli edényeket is. Jó bevételi lehetőséget jelentett a poncchtereknek való kölcsönzés. A borkimérés idejére kértek ennyi, vagy annyi borospoharat, volt, akinek tányér is kellett, elvitték, és amikor a kimérésnek vége volt, visszahozták és kifizették a bérleti díjat. Ez kedvezőbb volt számukra, mint a vásárlás.

Szeretném, ha részletesebben beszélnél a gyermekkorodról, arról, milyen volt a Jégverem utcai ház, ahol 1928-ig éltetek, hogyan zajlott ott a mindennapi élet?

Az ajtók az udvarra nyíltak, egy közös udvaron kellett keresztül menni, mert a ház fele egy Hegedűs nevű, a postán dolgozó három gyerekes emberé volt. A lakásunkban a kicsi, de kedves előszobából két szoba nyílt. A Sas térre lehetett látni, ahol különösen szüreti időben nagy volt a forgalom. A konyha kisméretű volt, magasan fekvő ablakkal, nem láttam ki rajta. Onnan két-három lépcsőn értük el az ebédlőt. Szemben az Ipari Tanonciskola állt.

Egy előadás kapcsán sokat kérdezgettelek arról, hogyan étkeztetek, hol szereztétek be a főznievalót?

Mami nagyon szeretett főzni. Mindig volt leves, benne nudli, borsó vagy krumpli, máskor paradicsomlevest ettünk. Az ebédet és a vacsorát az ebédlőben fogyasztottuk szépen megterített asztalnál, a terítőt mami hímezte. Rendesen, megfésülködve kellett az asztalhoz ülni, mindenkinek megvolt a helye. Gyakran jött Rudi bácsi, mami testvére, aki apuval járt a kereskedelmibe és az üzletben is segített. Kedden mindig főzelék volt, szerdán és pénteken tészta, túrós tészta, vagy bukta, tojásos nokedli, káposztás kocka, palacsinta lekvárral vagy dióval, nyáron rétesek, cseresznyés vagy almás. Pénteken nem ettünk húst. Vasárnap, néha már szombaton is rántott hús, sült csirke vagy kacsa volt terítéken, májféle sütvé. Meleg vacsora csak ritkán került az asztalra. (2. kép)

Az üzletben minden héten megjelent egy asszony, a fején vándlinggal, benne a megpuccolt csirkével, kacsával, libával. Apu szerette a finom ételeket, de nem evett sokat. Disznóölés idején a Perkováts rokontól hoztak véres hurkát (Pluncnit) és májast (Leberwurst).

A vacsorához a sonkát, egyebeket apu vette meg Schneeberger Rézinél, pár üzletnyire a miénktől. A húsgyár a Hátulsó utcában volt a főüzlettel, de az messze volt, így Rézinél

2. kép. A Karner család a 30-as évek elején.

vásároltak. Nála működött Sopronban az első sonkavágógép, óriási kerékkel, azt kellett hajtani. Másféle wurstok is voltak, azokat is géppel vágták, ha valaki vékonyat kívánt. A főznievaló húsokat Sosztarits bácsinál lehetett kapni, mami hetente egyszer ott vette meg a rántani való és a pörkölt húsokat meg a belső részeket, a disznó velőt, vesevelőt. A húslevesbe valót a felesége válogatta össze. A zöldségeket az üzletünk előtti téren szereztük be a poncichter és a Fertő menti magyar asszonyoktól, mert ott volt a legjobb föld – A sárgarépa íze édes, a petrezselyemnek zamata van – szokták mondani. A ponciheteknek a babon kívül, amit a szőlőkben termeltek a főzelékféléi voltak minőségiek. A piac nagyon érdekes volt, a sarkon a „Paprika Jancsinál” kezdődött, a hegykői, hidegségi, széplaki asszonyok nemcsak zöldségeket, hanem tejfölt és túrót is hoztak kannákban. A heti vásár pénteken volt. Odébb egy állandó gyümölcsárús standja állt. Kiskorom kedvenc helye volt Madotto bácsi, aki a déligyümölcsöket kínálta. Narancs, banán, mandarin, füge csábította a gyerekeket. Borsos áruk volt, apu mégis gyakran hozott nekem mandarint, ami a kedvencem volt. A jó idő beköszöntével jelent meg az utcán Argiroff bácsi egy fehér fagyaltos „taligával”, csengő jelezte az érkezését. A Szentlélek templommal szemben, egy kis helyiségben gyártotta a fagyaltot, sokszor néztem, hogyan önti bele a nagy gépbe a vanília, csokoládé, eper, néha más gyümölcs keveréket.

Azután elindította a masinát, ami kívülről jéggel volt körbevéve. Jól ismert, mert az üzletünk előtt szokott árusítani, és onnan sétált végig a Várkerületen a forró nyári napokon.

Mesélj egy kicsit anyukádról, aki amellet, hogy besegített az üzletben, ellátta a háztartást, maga főzött. Te is úgy születél, hogy az üzletben létrán állva egy csészét akart levenni a vevőnek. Leesett, amitől megindult a szülés.

Mami szenvedélye a varrás volt. Evangélikus létére Nagymartonból járt be a soproni szürkékhöz¹, ami az ő idejében nem volt általános. A polgári elvégzése után fehérenmű és női ruha varrást, kalapkészítést tanult. Modernül öltözködött, a ruháinkat maga varrta. Állandóan kézimunkázott, az üzletben szabadidejében hímzéseket varrt ki, amiket egy Kadnárné nevű hölgnél nyomatott elő. Rendszerint ágynemű párnákat hímzett monogrammal. Monogram volt a zsebkendőinken is. A minták többnyire magashímzéssel lettek kivarrva, de tudott lyukas hímzést, hőveji csipkét is varrni. Később nekem is meg kellett a hímzést tanulnom, mivel az akkori szokás szerint a lányoknak illett a „stafirungon” saját kezűleg dolgozni. Már 15 éves koromban elkezdtem, legkevesebb hat két ágya szóló nagypárnát, hat kispárnát és hat paplan huzatot kellett elkészíteni. Amit az elején, még ügyetlenül varrtam, az házi használatra lett felhasználva. Egy részüket máig őrzöm. Mindig elmentünk a kézimunka kiállításokra. Az egyikről 1934-ből képet is őrzök. (3. kép) Az iskolában is oktattak kézimunkát az alsó tagozaton és külön ipari iskola is volt. Az orsolyáknál a magashímzést, valamint az egyházi ruhák díszhímzéseit tanították aranyszállal. A szürkéek elsősorban felsőruhavarrást oktattak. Amikor a magyarosítási mozgalom elkezdődött, a népi kézimunkára fektették a hangsúlyt. Rendszerint párnákat hímeztünk, buzsáki kék-piros öltésekkel, és kalotaszegi mintákat.

Milyen volt a kis Éva élete a 20-as-30-as évek fordulóján?

Három évesen kezdtem el magyarul tanulni. A Jégverem utcai és a későbbi Ferenczy János utcai lakás között 1928-tól egy ideig a városi mozi melletti egyemeletes ház emeletén béreltünk lakást. A földszinten egy kocsmá volt, a Sakk futballcsapat drukkereinek a bázisa, mivel a háztulajdonos szponzorálta a csapatot. Kisgyerekként az ablakból sok mulatságos jelenet tanúja voltam. A drukkerok hol örömeükben, hol bánatukban öntöttek fel a garatra. A vendéglős Pilz bácsi lányai, Tercsi és Mici fodrászüzletet nyitottak. Akkoriban jött divatba a bubi frizura. Szép barna hajam volt, az üzlet reklámjaként nekem is vágtak, ondoláltak. Ritka volt még akkoriban a női fodrász. Hogy ne nyafogjak hajvágás közben, megígérték, hogy elvisznek autózni. Akkor indult be Sopronban az első taxi, piros színe volt, Beck bácsi volt a tulajdonos. Ha nagyon jó gyerek voltam, no meg hogy ne szólják meg a lányokat, beültünk Beck bácsihoz a két lánnyal a nyitott autóba és autókáztunk a Várkerületen. Akkoriban ismertem meg az autó mellett a sört is. A szüleim rettenetesen féltettek, és mindent elkövettek, nehogy úgy járjak, mint a két beteg nagynéném. Divatba jött a patikákban a csukamájolaj, amit semmiképpen nem akartam lenyelni. Végül vettek egy szép kis korsót, és valamilyen italt kínáltak a rossz ízű orvosság leöblítésére.

¹ Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációja

3. kép. Kézimunka kiállítás az orsolyiták iskolájában 1934-ben.

Azt mondtam, nekem nem kell más, csak a sör, mert annak olyan szép habja van. Ha lenyeltem a csukamájolajat, kaphattam egy kevés sört.

Amikor egy időre újra visszakerültünk a Jégverem utcába, történt ott egy szomorú esemény is, amire máig emlékszem. Valakit kitelepítettek a lakásából. Kint ült a család két vagy három gyerekkel a kapu előtt az utcán, egy matracot, meg pár párnát tudtak a lakásból kihozni. Ez engem gyerekként nagyon megrázott. Nem tudom, végül mi lett velük, de a képek megmaradtak bennem.

Kik voltak az ismerőseid, játszótársaid?

Különleges barátságokat kötöttem. Az üveges üzlet közvetlenül az Oroszlán gyógyszertár mellett volt. Összebarátkoztunk a szomszédos Oroszlán patika tulajdonosának, Nikolics Milivojnak a fiával, Karcsival, aki később tudós patikus és gyógyszerértörténész lett, a város életének jellegzetes alakja. Rengeteg játéka, sőt babája is volt az emeleti lakásban, egy öreg szekrényben, amit sokszor kirámoltuk az utolsó darabig.

A fényképalbumaidat nézegetve kiderült, hogy te is jártál Brunner Dóra nevezetes torna iskolájába!

A Templom utcában működött ez az intézmény. Később, iskolás koromban az itteni társaim, ha találkoztunk, úgy üdvözöltek: „Szervusz Ördög!”. Ezek szerint nem lehettem angyal, a megszólításnak mégis örültem, mert éreztem, hogy kedveskednek velem. Az iskola tulajdonképpen az óvodát helyettesítette, amibe soha nem jártam. Abban az időben a környezetemben a gyerekek nem jártak óvodába. Dóra nénihez többnyire üzletemberek gyermekeit írták be. Mami elkísért, szépen felöltözve érkezünk. Tornaruhát húztunk,

4. kép. Brunner Dóra tornaiskolájában. Az 1920-as évek második fele.

fekete nadrágot, fehér blúzt és tornacipőt. Nem csak tornagyakorlatok voltak, hanem tánc is, ami nekem igen tetszett. (4. kép) Az évfárót a színházban tartották, óriási szenzáció volt. Mindenki más ruhában szerepelhetett, az enyém igen különleges volt. Halványzöld alapon kézzel festett piros cseresznyék voltak rajta. Mami varrta, már nem tudom, ki festette, sokat beszéltek róla, siker volt. A színházi szereplés izgalmas eseményt jelentett, a hátsó bejáraton kellett bemenni a színpadra, furcsa folyosók és ijesztő, nagy kulisszák között.

Az előadás alkalmával mutatta be Dóra néni a balettre járó növendékeit is. Ők 3-4 évvel idősebbek voltak nálunk, minden alkalommal találkoztunk velük, amikor kijöttünk a tornaóráról. Legjobban várkerületi üzletszomszédunk, Klier bácsi lányát, Nellit ismertem, aki szintén balettre járt. Később híres lett, sokat szerepelt a pesti operaházban és feleségül ment az operaház akkori karmesteréhez, Sergio Failonihoz. Klier néni mindig elmesélte, Nelli éppen milyen fontos szerepet kapott. Büszke volt a karmester vőjére!

Nagy öröm ért, amikor még az iskola előtt biciklit kaptam az apukámtól. Egy kis francia gép volt, halkán kattogott, a kormány mellett lehetett fékezni. Gyorsan megtanultam hajtani, a városháza előtti téren gyakoroltam. Amikor már jól ment, az Ábrahám nevű rendőrré bíztak, hogy vigyázzon rám. Autók alig voltak, és a téren amúgy sem mehettek át. Otthonos voltam a Fő téren azért is, mert a várostoronnyal szemben volt a „Schneider ház”, amiben Mami testvére Vilmos bácsi és Käthe néni csemege üzletet nyitottak. Hátról Vilmos bácsi egy bélyegüzletet üzemeltetett. (5. kép) A legérdekesebb számomra a kávépörkölő gép volt. Belerakták a zöld kávé, a belseje körbe járt, előre és hátra keverve a kávé, ami lassan megbarnult és illatozni kezdett. Szép időben az egész teret belengte a finom kávéillat! Ennek a háznak a bejáratától jobbra egy patika volt, a mai patika-múzeum. Akkor Angyal gyógyszerháznak nevezték, Dobsa úr volt a tulajdonosa. A fia jó

5. kép. Eisner Vilmos boltja a Fő téren 1931 körül.

barátja volt Schreiner Emil, aki sok-sok év múlva az Esterházy uradalom igazgatója lett Kismartonban. Ez a két fiú volt a másik szórakozásom, jó kislányként csak figyeltem őket, mit művelnek. Fejükön hosszú tollal indiánosdit játszottak, ordítva rohagáltak körbe-körbe. A patikában hátul az oldalajtón berohantak Vilmos bácsi bélyegüzletébe, onnan a csemege boltba, és a vevőkön keresztül üvöltve a terre, ahol bicikliztem. Ilyenkor az említett rendőr szelíden megdorgálta őket, – a legtöbbször eredmény nélkül. Én inkább a kávé pörkölését nézegettem.

A hétvégeket hogyan töltötte a család?

Minden héten Eisner omihoz mentünk, aki közvetlenül az Erzsébet kert mellett lakott. Opi épített egy nagy kuglipályát, nekünk gyerekeknek pedig orosz kuglit, ami egy fakocán álló hosszú rúd volt kötélben lógó golyóval. 26-an voltunk unokák, egymás unokatestvérei. Vasárnaponként örültünk a találkozásnak, a közös játékoknak. A kertben hátul a Rák patak csordogált. Opinak gyönyörű rózsafái voltak az előkertben, megmutatta, hogyan kell oltani őket. Ámulva néztem, ahogy késsel belevágott az ágba, behelyezte egy másik tő tüskéjét, azután bekötözte, mintha a rózsafa beteg lett volna. A háztól jobbra volt egy kisebb házikó – talán nyári konyhának tervezték. Mami szépen berendezte, ott töltöttük a nyarat, ott is aludtunk. Apu az üzletből sétált ki naponta.

Az életünk része volt a nagyszülők melletti Erzsébet kert a gyönyörű virágaival, fáival és a zenepavilonnal, ahol a hétvégén, néha máskor is a soproni műkedvelő zenekarok szórakoztatták az embereket váltakozva a katonazenekarral. Sokszor sétáltunk arra, élveztük a koncerteket, az emberekkel való találkozást. A soproniak ide jártak esténként sétálni, társasági életet élni.

A sok szórakozásnak idővel vége szakadt, iskolás lettél.

A négy elemi az orsolyita belsőben jártam, ahol két nyelven, magyarul és németül folyt az oktatás, ami példa nélkül volt, azt hiszem. Egyik nap magyarul, másik nap németül tanították a betűvetést, utóbbit még gót betűkkel. A palatáblára fel voltak rajzolva a betűk, és mi kórusban mondtuk, melyik mi. Négy éven keresztül ezt a két nyelvet egyszerre tanultuk. Az iskolának három elemije volt, ezek társadalmi rétegek szerint különültek el. A belső elemi az emeleten volt, öt pengőbe került havonta, ami nem volt kevés. A tanítónőképző gyakorló iskoláját a földszinten helyezték el, három pengő havidíjjal. Ott nem tanítottak németül és a tanítóképző iskolából jöttek ide gyakorlatra az ifjú tanítónők. Úgy emlékszem, egy „Soror” tanított, akinek krémszínű fátyol volt a fején, tehát még nem szentelték fel. A külső elemiben civilek tanítottak, itt nem kellett fizetni tudtommal. A kurucdombi gyerekek látogatták.

Gimnáziumba is hozzájuk jártál?

Ott kezdtem. A papám megkérdezte, milyen iskolába akarok menni. Ez akkoriban nem volt szokásban. Mehettem volna polgáriba, az orsolyába, az állami gimnáziumba. Én az orsolyát választottam. Idővel azonban nem éreztem ott jól magam a merev légkör és az osztálytársak összetétele miatt. Az első két osztályban még evickéltem, a harmadik és negyedik osztályban már nem mentem semmire. Új emberek érkeztek, a Zrínyi leánynevelőből jött át az akkori hadügyminiszter két lánya, ikrek voltak. Elkezdtek, kikkel nem szabad beszélni, például a bentlakókkal, akik az emeleten voltak elszállásolva. Velem sem álltak szóba, ezt meg is mondták. Mellém ültették az egyiket, Görög Idát, és beszéltem vele – ami baj volt. Felállított az apáca és azt mondta: – Nézd, fiam! Lehet látni, milyen neveletlen vagy, mert te csak egy kereskedőnek vagy a lánya. Vedd tudomásul, ő egy igazi úri lányka, egy tisztí lányka! Úlj le! Ez kemény volt.

Nem gondoltál arra, hogy iskolát váltasz?

Akkor nem lehetett, már harmadikba jártam.

Ez érdekes a számomra. A Soproni Szemlében olvastam már az orsolyiták iskolájának a történetéről. Házi Mária is odajárt. Az iskolán belüli szegregációról, az egyes társadalmi rétegekkel való megkülönböztető bánásmódról még nem hallottam!

Volt ilyen. A gimnáziumba járt a kőhidai börtön igazgatójának a lánya. Őt hintóval hozták és vitték. A másik három kőhidai gyerek nem ülhetett fel mellé. Az apácák zöme nagyon előkelő családból származott. Az említett tanárom egy grófnő volt, Mater Valentina. Amit tőle tanultam, az megmaradt bennem. Talán azért, mert félttem tőle. Félttem az iskolában, a végén már annyira, hogy a tízórait sem tudtam megenni. Haza sem mertem vinni, így az iskola pincéjének az ajtaján dobtam be a szalámis vagy sonkás kenyeret, amit nekem otthon becsomagoltak, a legfinomabb dolgokat. Rengeteget tanultam, hogy ne tudjanak belém kötni. Azt mondta egyszer a tanárnő: Nézd fiam, ha én nem akarom, akkor te nem fogsz tudni. Ezt mondta.

Elemiben nem érezted ezt a megkülönböztetést?

Ott nem, az akkori viszonyokhoz képest. Szigorú rendet tartottak, az igaz. Szünetben nem volt szabad szaladgálni, párosával sétálhattunk az udvaron. Ha esett, az aulában tartózkodtunk. Májusban elvették a tízórai szünetet, litániát mondtunk helyette a lépcsőházban. Egyszer bement a mamám az iskolába, és kérdezte, jól viselkedem-e. Mondták, hogy igen, igen. De van egy probléma, a hajam. Csak nem tetves? – kérdezte rémülten. Dehogy kérem, csak ahogy a haja vágva van... A már említett, divatos bubifrizura nem tetszett nekik.

Végül nem náluk fejezted be a tanulmányaidat. Hova mentél az első négy osztály elvégzése után?

Átmentem az Isteni Megváltó Leányaihoz, a szürkékhöz a kereskedelmibe és ott érettségiztem. Ez egy nagyon más intézmény volt, összetartó légkörrel. 31-en jártunk az osztályba, köztük evangélikusok is, ők nem mindig vettek részt a közös programokban. Senkit nem kényszerítettek semmire. Az orsolyában nem emlékszem más vallású diákokra. Távol álltak a tanárok a növendékektől. Kisiskolásként is magáztak bennünket. Nagyságos fejedelemasszonynak kellett szólítani az igazgatónőt, nem volt szabad három lépésnél közelebb menni, és lehajtott fejjel kellett beszélni hozzá.

Visszaugorva egy évtizedet az időben, hogyan változtak a családot életkörülményei? Lassan beindult az üzlet. Új lakóházba költöztetek, az üvepipari vállalkozás is új, tágasabb, kétemeletes épületbe került.

Nagy nehézségek árán, kölcsönökkel, de előrelépés történt. Apám nem szeretett adósságot csinálni, mégis szükség volt rá. Sok mindenre emlékszem már ebből az időszakból. A sorházi három szobás házunkat a mai Ferenczy János, akkoriban Klebelsberg utcában Boór Nándor építőmestertől vásárolta apukám, amikor első elemista voltam. Meghalt a nagymama, a másik két lány férjhez ment. A Jégverem utcai házat az örökség kiadása miatt el kellett adni, ahogy a virágvölgyi kertet is. Utóbbi egy darabig Dr. Kup Gyula orvosé volt. Állt benne egy helyes házikó – egyszer kint voltam megnézni, még mindig megvan. A lakóház árának egy részét készpénzben, másik részét természetben, üvegezéssel fizette meg apám. Még nem is lehetett beköltözni, nem volt teljesen készen a vásárláskor. Ebben a nehéz anyagi helyzetben ajánlotta apámnak a szomszéd gyógyszerész a későbbi üzletházunk megvételét. Az akkori tulajdonos egy Schaffer nevű órás volt. 1933-ban már érezte, hogy Hitler porondra lépéséből nagy baj lehet, azt mondta, nem marad, eladja az egészsét és elmegy. Milivoj bácsi ezt tudta, ő javasolta apámnak, vegye meg az épületet, mert az üzlet túl kicsi. Ez jó helyen van, a Várkerület forgalmasabb oldalán, a piac közelében. Kétemeletes, sok árú elfér benne. 1951-es lejáratl vette fel a hitelt édesapám, a bank úgy ítélte meg, jó adós, tudja majd fizetni a részleteket. Az évtized második felében és a '40-es években jól ment a bolt, nem volt gond a törlesztéssel. Mindenhol áru, a pincétől a padlásig, sőt, külső raktáraink is voltak. Egy kis irodát rendeztek be az emeleten, ahol a papírügyeket, könyvelést intézte apám, többnyire éjjel. Maga az üzlet a földszinten volt, a többi rész raktárként szolgált. Vittek fel embereket, hogy megmutassák az árukat, nem

lehetett mindent lehozni. Az első emeleten tárolták az ólomkristályokat, ami nagyon finom, törékeny áru, nem szívesen mozgatták.

Az áruházban étkészleteket, poharakat, dísz tárgyakat is árultak.

Mindennel foglalkoztunk, még képkeretezéssel is. A porcelán étkészlettől kezdve a normál tányérokig és poharakig, evőeszközökig minden volt. Ahogy említettem, jó üzletet jelentett a poncichtereknek való kölcsönzés. Amikor rájuk esett a bormérés sora és kirakták a fenyőcsokrokat a fehér meg piros szalaggal, tőlünk kölcsönözték a szükséges dolgokat. Nagyon szigorú rend szerint árultak. Volt, aki három hétig, más hosszabb vagy rövidebb ideig. Volt, ahol le lehetett ülni, és zsemlyét, egyebet is adtak, máshol csak bort árultak. Miután az érettségit követően bekerültem az üzletbe, sok mindent megtanultam erről is. Nem engedtek az irodában üldögélni, mindent kellett csinálnom. A végén már hét különböző raktárunk volt különböző helyeken és mindegyikben másféle árut tartottunk.

Mivel jellemeznéd a soproni társadalmi életet az általad gyerekként, diákként megélt időszakban?

A társadalmi életet akkoriban a családi összetartás jellemezte. Iskolai szinten sok összejövétel volt. Hamar a város jellegzetességévé vált a Bánya és Erdőmérnöki Főiskola selmeci szokásaival és a diákok jellegzetes egyenruhájával. Sok bált tartottak, felvonulásokat, ünnepségeket, tüntetéseket Trianon miatt. Rétegzett volt a társadalom, de nem gyűlölködtek. Mindenki tudomásul vette a másik felfogását, különböző körök voltak, amelyek néha találkoztak. Az üzletben nem társadalmi, hanem üzleti jellegű találkozások jöttek létre, más oldalukról ismerhettem meg az embereket. Sok személyes tapasztalatot szereztem. Egészen másként, parancsoló hangnemben viselkedtek velem, ha nem tudták, hogy a tulajdonos lánya vagyok. Nem kell, vigye oda, tegye le...! Ha nagyon arrogánsan beszéltek, szóltam a kisasszonynak: Kérem, vegye át az árut, mennem kell.

Eljáratok valahova nyaralni? Volt apukádnak valamilyen hobbija?

A nyarat a nagymama kertjében töltöttük, az jelentette a kikapcsolódást a mindennapi rutinból. Távolabbra Mariazellbe utaztunk a házassági évfordulón.

A hobbit apukámnak és később nekem is a fényképezés jelentette, ami a '30-as években kezdett igazán divatba jönni. A város nevezetes szakemberei: Kürti Dezső, Loebenwein Harald szalonjai virágoztak. Az emberek maguk is szívesen hódoltak ennek a szórakozásnak. Első fényképezőgépet a születésnapomra kaptam kilenc éves koromban. A kidolgozásokat a Széchenyi téren egy Barna Anna nevű hölgy végezte: „Ön exponál, én előhívom, másolom, nagyítom felvételeit!” – hirdette. Hozzá jártam évekig. Legelső fényképeim közé tartozott a „Szent Jobb”, ami a győri vasúton egy díszes vasúti kocsiban volt kiállítva.

Széles rétegek szórakozása volt a Városi Mozi, ami a legnívósabb és legújabb filmeket hozta Friedrich Károly igazgatósága alatt.

Érdekes még beszélni az ebben az időben felfutó magyaros divatról az öltözködés és a lakberendezés területén, ami természetesen mélyebb társadalmi-politikai folyamatokhoz kapcsolódott, Te azonban gyerekként ezekkel találkoztál elsősorban.

A ruházkodást a rövid szoknyák mellett a magyaros hímzett blúzok, estélyi alkalmakra a pruszlikos, paszomántos díszruhák jellemezték. Az anyagok is mások lettek. Az Előkapu várkerületi sarkán volt a Kopstein nevű selyem és méretárú üzlet. Mivel a közelben laktunk, már öt évesen gyakran bejártam „kicsit segíteni” és felcsavarni a fél méter vastag lapokra a lebontott végeket. Ez sok munkát jelentett az eladóknak, ha a vevő 5-10 anyagot is megnézett. Akkor vált divatossá a krepdesin, a taft, a tüll, a bársonyok a magyar díszruhákhoz. Tetszett nekem ez a feladat. Jól ismertek és mindig szívesen csalogattak „segíteni”. Népszerű volt az „Új Idők” újság, megalakult a MANSZ (Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége). Divatba jöttek a magyaros bútorok, a tulipános láda. Én is kaptam egy nagyon szép, 30x40 centiméteres méretű fehér ládát, amit kalotaszegi mintával, kézi festéssel díszítettek. Leveleket, ékszert és más apróságot, emlékkönyvet őriztem benne. Utóbbi nagy divat volt, osztálytársak, rokonok, elsősorban szülők és nagynénik, tánciskolai fiúk írtak és festettek bele, többek között a realisták, akikkel egy Csúcsos nevű tánciskolába jártam. Ma is őrzöm ezeket az emlékkönyveket. (6. kép)

A rokonságban is voltak nagy rajongói a szép magyaros bútoroknak. Egy unokanővérem kézimunkát tanított a siketnémák intézetében. A ruhái mind magyaros hímzésűek voltak, a terítőit máig őrzöm. Gyönyörű bútorai voltak. Feketére pácolt szekrények faragott ajtószárnyakkal, a székek, asztalok szélei finom motívumokkal díszítve, kézi munkával.

Elvégezted a kereskedelmit a szürkéknél, ahol jól érezted magad. Mikor érettségiztél?

1942-ben. Már javában tartott a háború. Utána az üzletbe kerültem, ami kiválóan ment akkor. Nem lehetett árut kapni. A külügyminisztérium írt az édesapámnak, hogy váltsa ki a nagykereskedői papírt, azért – ezt így nem írták le –, mert a németekkel kereskedelmi kapcsolatban voltak és ők már nem tudtak fizetni, csak cserélni, többek között élelmiszert porcelánokra. De csak nagy tételben. Megadták hat-hét gyárnak a címét. Apukám beszélt németül, franciául, nem jelentett gondot a levelezés. Nekem kellett kimennem a vámhivatalba, ott vettem át az árut. Jól boldogultam az üzletben, szerettem ott.

Egyre jobban ment bele az ország a háborúba. Hogy éltétek át 1944-45-öt?

Rettenetes volt. Azzal kezdődött, hogy a családban nagy veszekedések kezdődtek az Eisner nagymamánál, ahova családostól jártak a gyerekei. Szép életet éltünk, mindenki jól érezte magát. Aztán jött Hitler és a család egyik része a németeket szerette. Mi voltunk középen a Freylerékkal. Az üzletember nem lehet politikus, akkor tönkremegy. Nem lehetett azt mondani, hogy magának nem adok el, mert maga németpárti! A Freyler felesége meg a mamám testvérek voltak. A harmadik csoport magyaros ruhákban járt, a bútoraikat magyarosra faragtatták. Egyre gyakrabban kiabáltak egymással. Végül a nagymama egy napon azt mondta: Most vége! Nekem ebből elég! A németül

6. kép. Karner Éva 1937-ben.

beszélők délelőtt jönnek, a magyarul beszélők délután. A Freylerék meg mi akkor mehattunk, amikor akartunk. Így mindenkiről tudtam, mindenkivel tartottuk a kapcsolatot. Annak örültünk, amikor visszajött Erdély és a Felvidék. A nevelésünk abszolút nacionalista volt. Tüntetni jártunk. Az apácáknak még egy ajtón, ablakon sem volt szabad kinézniük, nem mehettek el a kapuig sem. Volt, aki nem látott még autót. Így a világi tanárokat küldték velünk a tüntetésre, és megmondták, azt kell kiabálnunk, amit a többiek. Felvonultunk a Városház térre, egyenruhában a többi iskolával együtt. Ki beszélt ott, mit csinált, azt nem tudom. Azt kellett kiabálni, hogy „Húzd föl Beneš!” Képzeld el, egy apácaiskola növendékeinek! Ez volt a tüntetés. Nem tudtam ki az a Beneš.

Térjünk vissza a háborús időszakhoz. Először a menekültek száma nőtt meg. Gettósították, később elvitték a zsidókat, majd kezdődtek a bombázások.

Másfél év alatt három rezsimet éltünk meg. Ennél rémesebbet nem lehet elképzelni. Először voltak Horthyék, lényegében abban a korszakban nevelkedtünk. Az édesapám városatya lett 33 éves korában, ami nagy dolog volt. Ő volt akkor a legfiatalabb. Tagja lett a katolikus konventnek, aktívan részt vett a városi és kamarai ügyekben. Otthon megbeszélték a közélet híreit, mit ír az újság. Mondogatták ugyan, ha valami nem tetszett, de sokáig nem volt nyomós ok, ami miatt panaszkodhattak volna. Azután jött a német meg-

7. kép. Éva vőlegényével, Perlaki Ferencsel 1943-ban.

szállás, Szálasi, az csúnya világ volt! Azon a napon jelentek meg, amikor a későbbi férjem letette az államvizsgát, 1944. október 15-én.

Mikor ismerted meg a férjed, Perlaki Ferencet?

1941-ben. 1946-ban házasodtunk össze. Egy osztályba jártunk a testvérével. Sopronban végzett a bencéseknél, azután elment az egyetemre, erdőmérnök lett. Volt katona is, de azt most nem mesélem el. (7. kép)

Már a német bevonulás is komoly változásokat hozott, nem?

A bevonulásukat a saját szememmel láttam. Születésnapom volt március 18-án. Másnap, 19-ére virradóra bevonultak a németek, az állítólagos legjobb barátaink. Öt óra körül azt kiabálta az apukám: Menjetez gyorsan az ablakhoz, nézzétek, mi van ott kint! A következőt láttuk: A Ferenczy János utcában a járdán géppisztolyt felemelve futottak a németek, az úttesten pedig tankok és ágyúk vonultak a csövüket lövésre emelve. Megszállták a postát, a kaszárnyát és a városházát, kint álltak a kapunál. Azután csönd lett. Embereket szedtek össze, agyonlőttek két embert. Októberben jöttek a nyilasok. Vártuk, mi fog következni. Rengeteg volt a menekült, a város lélekszáma megkétszereződött. A bombatámadások során rengeteg ház elpusztult, a lakáshiány még nagyobb lett. Szálasi soha nem lakott Sopronban, de naponta jött a városháza. Fekete kocsik kísérték, elöl, hátul rendőrség. Azt nem tudhattuk, melyikben ült. Az üzlet előtt hajtottak el. Teherautó számra vitték a bőrt az ismerős suszterhez, aki birgerli csizmákat készített nekik.²

² Elöl fűzős csizma.

Élelmiszert hogyan tudtatok a háború alatt beszerezni?

Az üzletben árultunk olyan termékeket, amik nélkülözhetetlenek egy háztartásban. Ezeket csereberéltük, így mindig volt ennivaló. A legnagyobb hiány lámpacilinderből volt. Sokszor nem volt villany, petróleumlámpával világítottak. A cilindereket mindig be tudtuk cserélni élelmiszerre.

Visszatérve a nyilasokra, egy szép napon megjelent velük egy elegáns úr a Ferenczy János utcában, bemutatkozott, hogy ő a Zsolnay-Mattyasovszky, és azért jött, mert az üzletet ki kell menekíteni Ausztriába, az övüké lesz. A papám tiltakozott, hogy az üzlet az ő tulajdona, ha berakják az árut egy vagonba, a porcelánból csak cserepek maradnak. A nyilas felháborodott, hogy a papám nem akarja a hungarista mozgalom részére rendelkezésre bocsátani az árukészletet. Nem hagyta annyiban, közölte, embereket fog küldeni, hogy leltározzák fel az üzletet. Másnap reggel megjelent két „testvér”, egy füzetbe írták fel, hogy milyen áru van, és engem ugráltattak, hogy mondjam meg, minek mi a neve. Egész nap futkostam az emeletek között. Nem mentek el, minden nap jöttek. Mivel látták, a leltározás sokáig tart, a biztonság kedvéért betelepítettek egy nyilast a lakásba is, ahol már amúgy is lakott egy Perbálról menekült család.

Ráadásul tél volt, csak egy kályhát tudtunk fűteni. Ez egy herendi cserépkályha volt. Úgy védekeztünk a hideg ellen, hogy téglákat raktunk a tetejére, amikor megmelegedtek, az ágyunkba fektettük őket. Végül, hosszú idő után szereztünk egy papírt arról, hogy hagyjanak bennünket békén. A papám nem mert egyedül elmenni érte a Széchenyi téri központjukba, – nem lehetett tudni, mikor tartóztatnak le valakit. Együtt mentünk, úgy beszéltek meg, bemegyek a papírért, ő kint megvár az ajtó előtt, és közbelép, ha szükséges. Egy kisasszony volt ott, odaadta a már elkészített utasítást. Másnap apám boldogan kidobta a két „testvért” az üzletből. Megszabadultunk tőlük, de a Pepi becenevű nyilastól még egy ideig nem, csak akkor, amikor elmenekült Nagykanizsára, ahonnan származott. A zsidók elviteléről egy nagyon éles emlék él bennem. Minden héten kedden el kellett mennem az üzletből légóltalmi szolgálatra, reggel héttől délutánig. Hárman voltunk, a Kasztner Emmi és még valaki. A pincében voltunk, a színház előtt. Levegőzni mentem fel tíz percre. Megdöbbenéssel láttam, hogy zsidók egy csoportja, köztük sok ismerősöm tízes sorokban, lehajtott fejjel megy, kis szatyorral a kezükben, körülöttük mindenfelé géppisztolyos katonák. Tátott szájjal álltam, mire egy géppisztolyos meglátott. Rohant felém, kiabált, hogyan kerülök oda – mert ki volt üritve minden, hogy ne lássa senki, hogy viszik őket. Sóbálvánnyá meredve álltam. Az egyik ügyvéd keresztény felesége ott futott mellettük, sírt és kiabált, magával akarta vinni a férjét. Borzalmas volt, még most is látom ezt a jelenetet. A katona azt mondta, tűnjek el azonnal, mert löni fog. Gondolhatod, hogyan mentem le a lépcsőn! Ezután már elhittem mindent, amit pletykáltak a szörnyűségekről, a szappanról... Biztos voltam benne, hogy igaz.

Azután jöttek a bombatámadások. Az elsónél 1944. december 6-án a lakásban voltam, a szénkamra mellett, ahol a mosókonyha is volt. A földön feküdtem egy óra hosszat. Hat, vagy nyolc hullámban jöttek a repülőök, nem hagyták abba. Amikor a bombázást követően kimentem, az utca másik oldala teli volt hullával. Nagyon sok menekült volt köztük és

nem tudta senki, hogy katonák vagy civilek. Nem lehetett őket felismerni. Fejek, lábak, karok heverték, jött a szekér, úgy lapátolták fel őket. Mi szerencsések voltunk, mert védett bennünket a konyha és a mosókonyha. Végül a mi házunkat is találat érte, egy orosz repülő bomba az utolsó napokban, március 26-án. Elvitte a hálószobát, a konyhát és az én hálólhelyemet. Szerencsére a Virágvölgyben voltunk, nem otthon. Ezután Róth Gyula professzor cukrász testvére adott a családnak szállást. Az üzlet tele volt áruval, oda nem mehettünk.

Rövidesen megérkezett a front Sopronba.

Bánfalvára gyalogoltunk ki, egy nagy pincébe a kolostor közelébe. Kétezer ember fért el ott. Pokrócokat vittünk, meg egy sámlit. Útba esett a Bánfalvi úton a nagymama, ott a cseresznyefa alá elástuk, ami értékünk volt, pár családi ékszer, nyakláncot, órát. A papám minden bevételt áruba fektetett, más értékünk nem nagyon volt. Vittük a nagymamát is.

Ez a kolostor bejáratával szembeni pince volt, vagy a Pálos pince a Gesztenyés körút alján?

Nem tudom. Sokat gondolkodtam rajta, de nem tudom. Volt a bunker mellett egy dombocska, az egyik oldalán a németek mentek ki lógó fejjel, a másik oldalán már az oroszok jöttek. Nem volt más hátra, kitettünk egy fehér lepedőt, hogy megadjuk magunkat. Lejöttek az oroszok a pincébe, ami teljesen tele volt és kiabáltak, hogy: „Csasz davaj! Csasz davaj!” Volt annyi eszünk, már készültünk erre, mivel hallottunk ezt-azt. A szülők elraktak pár öreg órát, meg gyűrűket, amik nem voltak igazi aranyból. Odaadtuk nekik, erre elmentek, másnap pedig visszagyalogoltunk a városba, a Roth bácsi féle szobába. Oda vittük Feri szüleit is.

Hogyan folytatódott az élet az oroszok bejövetele után?

Elvitték az embereket munkaszolgálatra. A szüleink az öcsémmel eldugtak bennünket különböző helyekre. A várostorony melletti Roth házban egymástól leválasztható öreg padlások voltak. Bennünket az egyik kisebb padlásrészbe rejtettek, aminek az ajtaja előtt egy kép lógott. Az oroszok persze felmentek a padlásra, ott futkostak mellettünk, vért izzadtunk, hogy leveszik a képet és megtalálnak minket. Szerencsére nem így történt. Kaptunk egy tisztességes orosz kapitányt, hozzá mentünk menedékért, segített nekünk, ha baj volt. Mi ugyan nem tudtunk oroszul, de a Horváth suszter elboldogult velük és tolmácsolt. Nehogy azt hidd, hogy nyugton maradtak. Jöttek az üzletbe, volt egy eset, amikor kardokkal csapkodták a porcelán figurákat.

Ezt Házi Jenő is írta a naplójában, és Mária, a lánya is mesélte, hogy végighúzták a vitrinen a kardokat.

Igen, azt szívesen csinálták. Követelöztek, elvitték az árut, és nem fizetettek semmit. A nyilasok is ezt csinálták, már hozzá voltunk szokva.

Meddig tartott a közvetlen orosz katonai jelenlét?

Pontosan nem emlékszem már. A szülők nagyon féltettek minket. Alapítottak egy pártot, egy magyar polgári pártot az üzletemberekkel, akiknek gyereük volt. Kivettek a Széchenyi-téren egy kis helységet, ott volt az iroda. Mi, a lányaik voltunk az irodakisasszonyok. Nem csináltunk semmit, ültünk az irodában. Ha jöttek az oroszok, volt papírunk, – még megvan, eltettem –, ami igazolta, hogy nem mehetünk el onnan, ott dolgozunk. Egyik szép napsütötte napon kint álltam az iroda előtt. Néztem a kaszinó felé, láttam, hogy egy csontváz jön felém. Tényleg egy csontváz volt... Jött közelebb, megállt előttem és azt kérdezte: – Most nem akar táncolni velem? Kérdeztem, kicsoda maga? – Persze, hogy nem ismer meg, most jöttem Mauthausenből... Gömbösy Barnának hívták és egy-két évvel korábban a legjobb táncosaim közé tartozott a városban. Ő is szerette a modern, gyors táncokat, ahogy én is. Talán fel is tudtam volna emelni, olyan vékony volt. Elmesélte, hogy katonatiszt volt, egyetemista, éppen amikor be kellett vonulnia. Oroszországban is volt, de hazajutott, és nem akarta még egyszer végigcsinálni, így megszökött. Gyalog akart elmenni Svájcba, Ausztrián keresztül. Egy szállodában négy magyar katonával kártyáztak. Reggelt tovább akart menni, de megjelent a Gestapo. Először nagyon udvariasan viselkedtek, együtt cigarettáztgattak, az egyik azután kérdezte tőle: Hát maguk tegnap este miről beszélgettek? – Mindent tudtak. Azt válaszolta, semmi rosszat nem mondtak, csak kártyáztak. Erre az egyik Gestapós felpattant, elkezdte ütni, disznónak nevezte, – Azt mondtad, hogy elvesztettük a háborút! – Tényleg ezt mondta egyébként, mert az egyik katona megkérdezte, hogy szerinte megnyerik-e a háborút, amire azt válaszolta, hogy nem hiszi. Ez elég volt ahhoz, hogy Mauthausenbe kerüljön.

Köszönöm, hogy megosztottad velem az emlékeidet. Legközelebb arról fogunk beszélgetni, hogyan alakult az életek a háború után, mi lett az üzlet sorsa, hogyan kezdtetek a férjeddal és a gyerekeiddal új életet Ausztriában 1956 után, milyen nehéz volt beilleszkedni egy új országban.